

Schaktningsövervakning i Västra Vingåker

L1983:6074, L2018:146 och L2018:1076
Kulltorp 3:1, Stora Kulltorp 2:2, Lilla Kulltorp 1:14 och Sjöholm 2:1
Västra Vingåkers socken Vingåkers kommun, Södermanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5934-2018

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Södermanlands län med platsen för
utredningen och schaktningsövervakningen markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2019:08

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utredningsområdets södra del. I bakgrunden
ligger boplatsen Västra Vingåker 293:1.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:08
ARKEOLOGISK UTREDNING OCH UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning i Västra Vingåker

L1983:6074, L2018:146 och L2018:1076

Kulltorp 3:1, Stora Kulltorp 2:2, Lilla Kulltorp 1:14 och Sjöholm 2:1

Västra Vingåkers socken Vingåkers kommun, Södermanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5934-2018

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Södermanland
Kommun	Vingåker
Landskap	Södermanland
Socken	Västra Vingåker
Fastigheter	Kulltorp 3:1, Stora Kulltorp 2:2, Lilla Kulltorp 1:14 och Sjöholm 2:1
Fornlämningsnummer	L1983:6074, L2018:146 och L2018:1076
Lämningsstyp	Boplats och härdar
Datering	Bronsålder, yngre järnålder, medeltid
Typ av undersökning	Utredning etapp 2 och undersökning/schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2018-09-26
Länsstyrelsens diarienummer	431-5934-2018
Arkeologgruppens projektnummer	Ag2018_75
Projektledare	Erica Strengbom
Fältpersonal	Erica Strengbom
Undersökningstid	2018-10-10 till 2018-10-17
Exploateringsyta	390 m ²
Undersökt yta	390 m ² , 650 löpmeter
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Kulturmiljö och tidigare undersökningar.....	7
Syfte och frågeställningar	8
Metod	8
Resultat.....	9
Utredningsområdet	9
Undersökningsområdet.....	12
Tolkning.....	15
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	15
Referenser	16
Bilagor	17
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>17</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>18</i>
<i>Bilaga 3. Vedartsanalys</i>	<i>19</i>
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-analys</i>	<i>20</i>

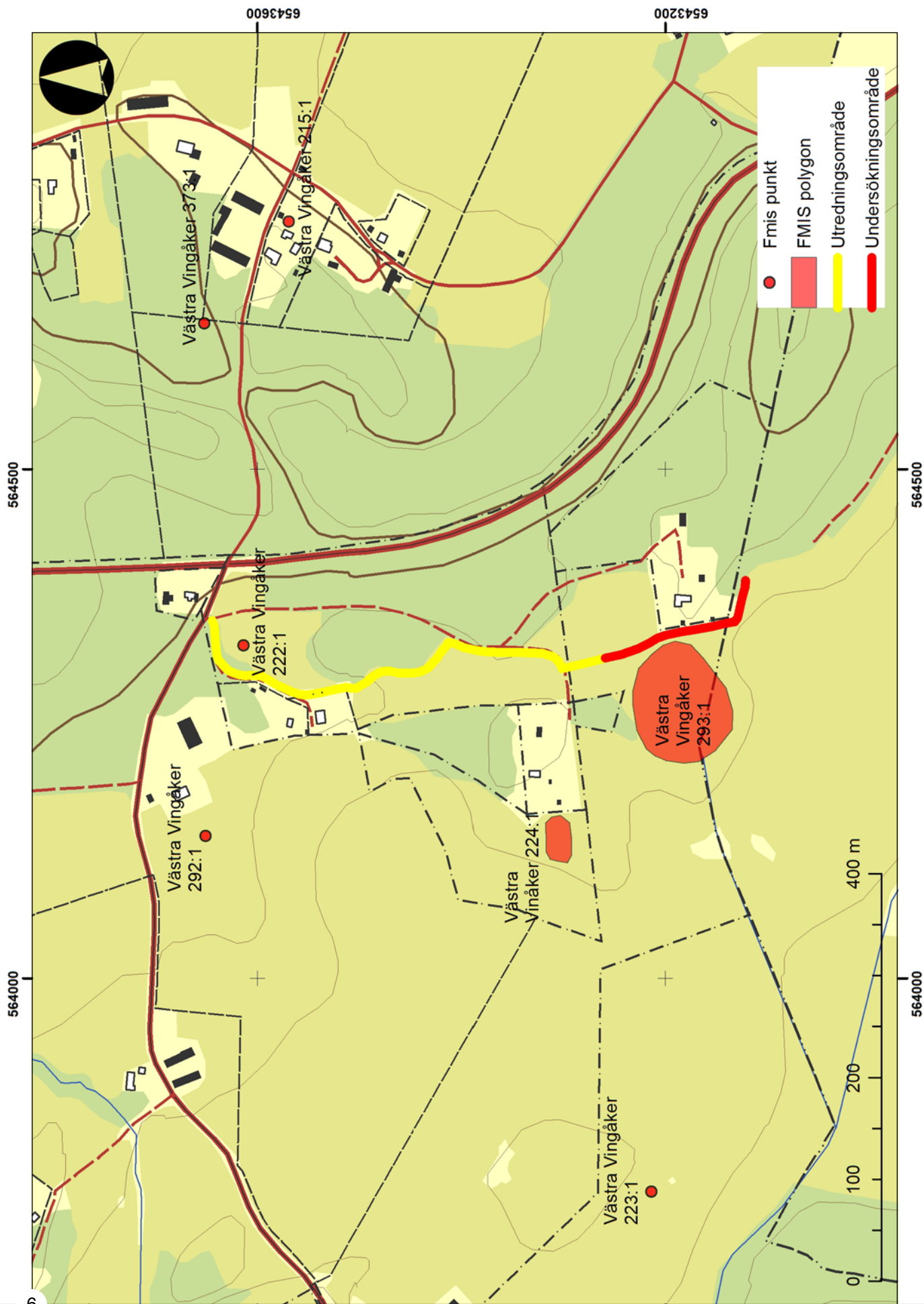
Figur 1. Karta över Västra Vingåker med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

I samband med schaktning för markbunden elkabel i Västra Vingåker har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk schaktningsövervakning, dels i form av utredningsgrävning, dels som en arkeologisk undersökning. Utredningen och undersökningen resulterade i sju nyfunna lämningar som visar på aktiviteter i området under både förhistorisk tid och medeltid. Inom utredningsområdet hittades fyra spridda anläggningar i form av två härdar, en grop och ett kollager. Kol från en av härdarna har ¹⁴C-daterats till perioden yngre bronsålder. Inom undersökningsområdet påträffades ytterligare tre anläggningar i form av en härdrest, ett odlingslager och en ränna. De har kommit att ingå i boplatsoområdet för Västra Vingåker 293:1/L1983:6074. Kol från rännan har ¹⁴C-daterats till yngre järnåldern och odlingslagret daterades till medeltid.

Inledning

Tekniska verken förstärker matningen med hjälp av ny markbunden elkabel mellan Katrineholm och Vittorp. Vid ett parti av kabelsträckan bedömde Länsstyrelsen i Södermanlands län att det krävdes en arkeologisk utredning i form av utredningsgrävning mellan fornlämning Västra Vingåker 293:1/L1983:6074 och fastigheten Kulltorp 3:1. Såväl topografi och geologi som fynd och fornlämningar indikerar närvaro under stenåldern och det gick inte att utesluta att det kunde finnas ännu okända fornlämningar inom det aktuella området. Länsstyrelsen bedömde också att det krävdes en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i samband med markingreppet inom fornlämningsområdet till fornlämning Västra Vingåker 293:1/L1983:6074. Arbetet utfördes av Arkeologgruppen AB den 10–17 oktober 2018. Beslut fattades av Länsstyrelsen i Södermanlands län och betalningsansvarig var Katrineholms kommun, Tekniska verken.

Figur 2. Registrerade fornlämningar och lösfynd i utrednings- och undersökningsområdet.
Skala 1:5 000.

Kulturmiljö och tidigare undersökningar

Området för utredningen och undersökningen ligger i Västra Vingåkers socken på den västra sidan av den rullstensåsen som är en utlöpare av Katrineholmsåsen. Den dominerande jordarten består av isälvsediment med stråk av glacial silt. Sträckningen består idag av åkermark i träda omgärdad av äldre grustäcker. Nivån över havet ligger mellan 49 och 55 meter, vilket innebär att området var ett skärgårdslandskap under stenåldern. I området finns flera gynnsamma – då havsnära – boplatslägen, vilket också fornlämningsmiljön vittnar om. Längs åsen finns flera registrerade stenåldersboplatser och lösfynd i form av stenyxor och en flintkniv. Närområdet har tidigare varit föremål för en arkeologisk utredning i samband med att optofiber skulle grävas ner i området. Utredningen resulterade i två boplatsområden och flera fyndplatser (Johansson 1994).

Strax öster om utredningsområdet är fyndplatsen för en flintkniv (RAÄ-nr Västra Vingåker 222:1/L1983:6960) som påträffats vid odlingsarbete. Fyndet förvaras på Stora Kulltorp. Vid en utredning år 1994 gjordes inga nya fynd.

Cirka 150 meter väster om utredningsområdets norra del påträffades vid 1994 års utredning ett flintavslag (RAÄ-nr Västra Vingåker 292:1/L1983:6649) i ett omrört ploglager.

Vid gården Sofielund cirka 130 meter väster om utredningsområdets södra del finns den i Fornsök/Fornreg registrerade boplatser Västra Vingåker 224:1/L1983:6889. Här har två stenyxor påträffat vid odlingsarbete. Vid den arkeologiska utredningen år 1994 grävdes två schakt i området och ett tjugotal kvartsavslag hittades i ploglagret.

Omkring 500 meter väster om undersökningsområdet ligger fyndplatsen för två stenyxor (RAÄ-nr Västra Vingåker 223:1/L1983:7033). Bägge förvaras på gården Stora Kulltorp.

Cirka 400 meter söder om undersökningsområdet finns ytterligare en stenåldersboplatser (RAÄ-nr Östra Vingåker 27:1/L1983:8639). Inom boplatser har fragment av åtta stenyxor hittats vid odlingsarbete. Yxorna består av en mångkantig stridsyxa av grönsten med ofullbordat skafthål, del av en båtyxa i grönsten, en spetsnackig grönstensyxa, en firsidig tunnackig grönstensyxa, eggfragment av ytterligare en grönstensyxa och fragment av en trindyxa.

Den boplatser som berörs av föreliggande rapport (RAÄ-nr Västra Vingåker 293:1/L1983:6074) upptäcktes i samband med 1994 års utredning. Slagen kvarts och ett flintavslag påträffades i ploglagret och i ett par schakt. Inga anläggningar eller kulturlager påträffades vid utredningen, vilket tolkades bero på att boplatser låg utanför utredningsområdet eller att anläggningarna var helt bortplöjda.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom den del av fornlämningen som berördes samt att ta tillvara fynd.

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra om det fanns okända fornlämningar som berördes av arbetsföretaget och att så långt möjligt beskriva dessa. Utredningen skedde i samband med schaktning för elkabeln. Om fornlämningar påträffades skulle arbetet omedelbart avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas för tillståndsprövning.

Metod

Den arkeologiska utredningen och undersökningen utfördes som en schaktningsövervakning, vilket innebar att schaktningsarbetet övervakades i delsträckor där nya ledningsschakt togs upp, i eller i närhet av fornlämning eller fornlämningsområde. Schaktningsövervakningarna utfördes med hjälp av traktorgrävare. Där anläggningar påträffades rensades de fram, bedömdes till karaktär och avgränsades varpå de mättes in, fotograferades i plan, undersöktes och beskrevs i text.

På platån och i den södra sluttningen av undersökningsområdet var sanden fin och lös och för att lättare kunna övervaka schaktningen grävdes schaktet med en bredare skopa (1,5 meter) ner till anläggningsnivå eller steril mark. Mätning skedde med handhållen GPS. Mätdata lagrades i Intrasis 3 och redigerades i ArcGIS 10.3. Då lämningar påträffades i utredningsområdet kontaktades Länsstyrelsen och beslut togs att anläggningarna skulle dokumenteras och grävas ut.

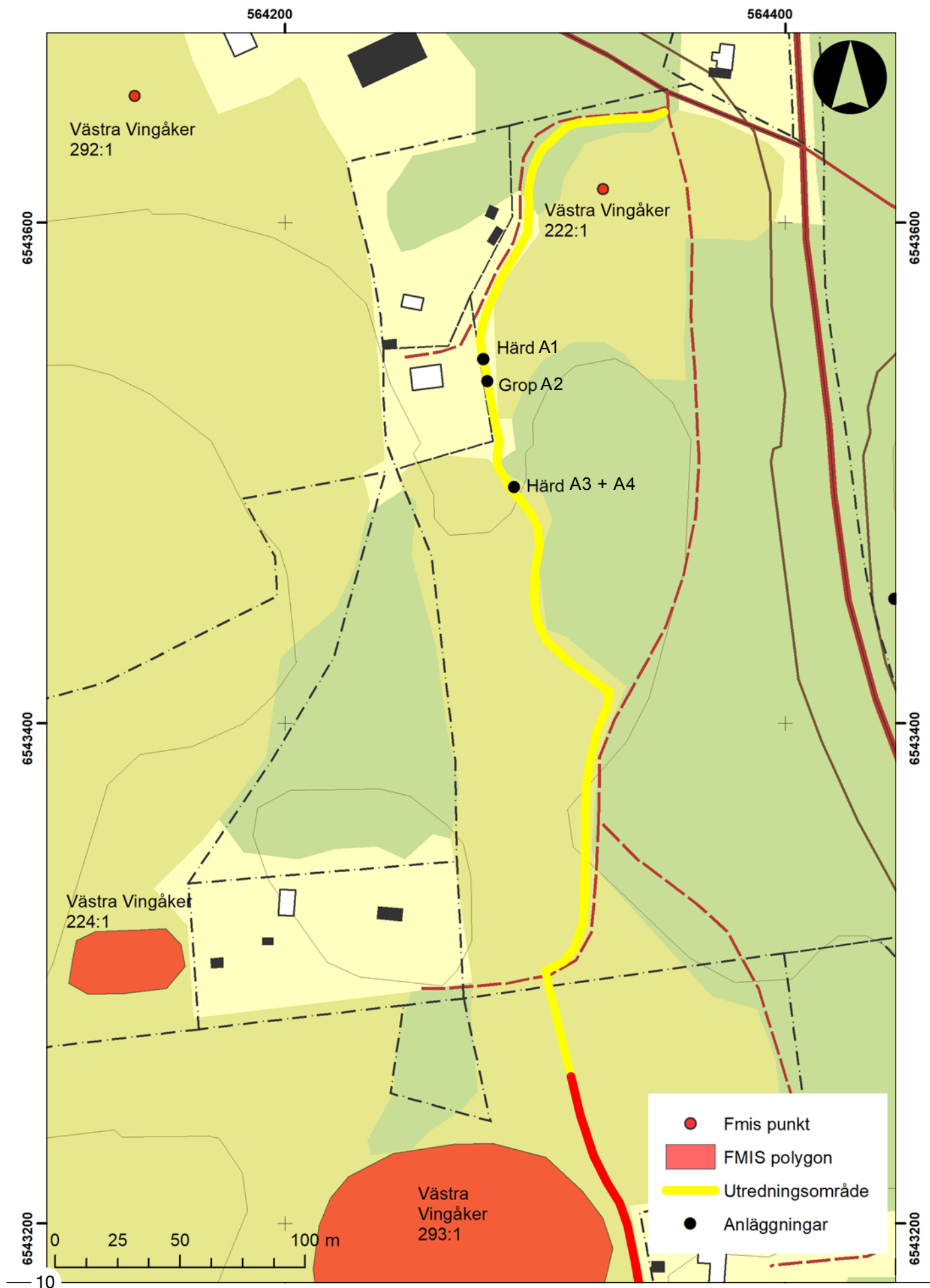
Figur 3. Norra delen av utredningsområdet. Foto taget från norr.

Resultat

Utredningsområdet

Utredningsområdet är cirka 460 meter och ligger i svag syd-sydvästsluttning ner mot en svacka. Schaktet grävdes med en bredd av 0,6 meter och ett djup av cirka 0,8 meter. Marken består av åkermark i träda. I åkern har en flintkniv påträffats vid odlingsarbete (Västra Vingåker 222:1/L1983:6960). I svackan har det funnits en tjärn eller göl som i modern tid dikats ur. Schaktet var cirka 0,6 meter brett och grävdes till ett djup av 0,8–0,9 meter. Det grävdes från norr till söder längs den västra åkerkanten. I den nordvästra delen av åkern grävdes schaktet genom en sandtäkt som fyllts igen med sopor, sten och rivningsbråte. Vidare söderut grävdes schaktet längs tomtgränsen för torpet Gölstugan. Här har enligt fastighetsägaren två stenyxor hittats i trädgården (muntlig uppgift av fastighetsägare Sven Gustafsson, rapportering till Fornreg pågår).

I höjd med Gölstugan framkom i schaktet en härd (A1) och cirka åtta meter längre söderut en avlång grop (A2). Anläggningarna grävdes ut. Härden mätte cirka 0,4 meter i diameter och var skålformad i profil med ett bevarat djup av 0,07 meter. Fyllningen i härden var urlakad grå silt, men mot botten fanns rikligt med kol. Kol samlades in och skickades för vedartsanalys och ¹⁴C-datering. Kolet som daterades var från björk och har ¹⁴C-daterats till yngre

Figur 4. Utredningsområdet med inmätta anläggningar. Skala 1:2 000.

Figur 5. Utredningsområdet sett från söder. I bakgrunden syns torpet Gölstugan.

bronsålder och perioden 1055–899 f.Kr. (se bilaga 4). Härden är registrerad i Fornreg som L2018:146. Gropen mätte cirka 0,5×0,4 meter och hade en trattformad profil. Det bevarade djupet mätte 0,30 meter.

Schaktet grävdes i tomtgränsen vidare söderut mot ett djupt åkerdike. Här borrades kabeln under diket.

Söder om diket syntes spår av att man grävt ur diket i omgångar. Grå silt från dikesbotten låg uppslängd över ett matjordslager. Under matjorden fanns rester av en härd (A3) med intilliggande kolfläck (A4). Härden mätte 0,4 meter i diameter och var skålformad i profil med ett bevarat djup av 0,10 meter. Härden innehöll rikligt med kol och grå urlakad silt. Härden är registrerad i Fornreg som L2018:1076.

Schaktet grävdes sedan vidare söderut i den östra åkerkanten längs en grustäkt. Kring grustäkten syntes i schaktet spår av ytterligare mindre täktgropar igenfyllda med matjord och lerig silt. I övrigt framkom inga fler anläggningar inom utredningsområdet.

Figur 6. Översiktsskild av undersökningsområdet sett från norr.

Undersökningsområdet

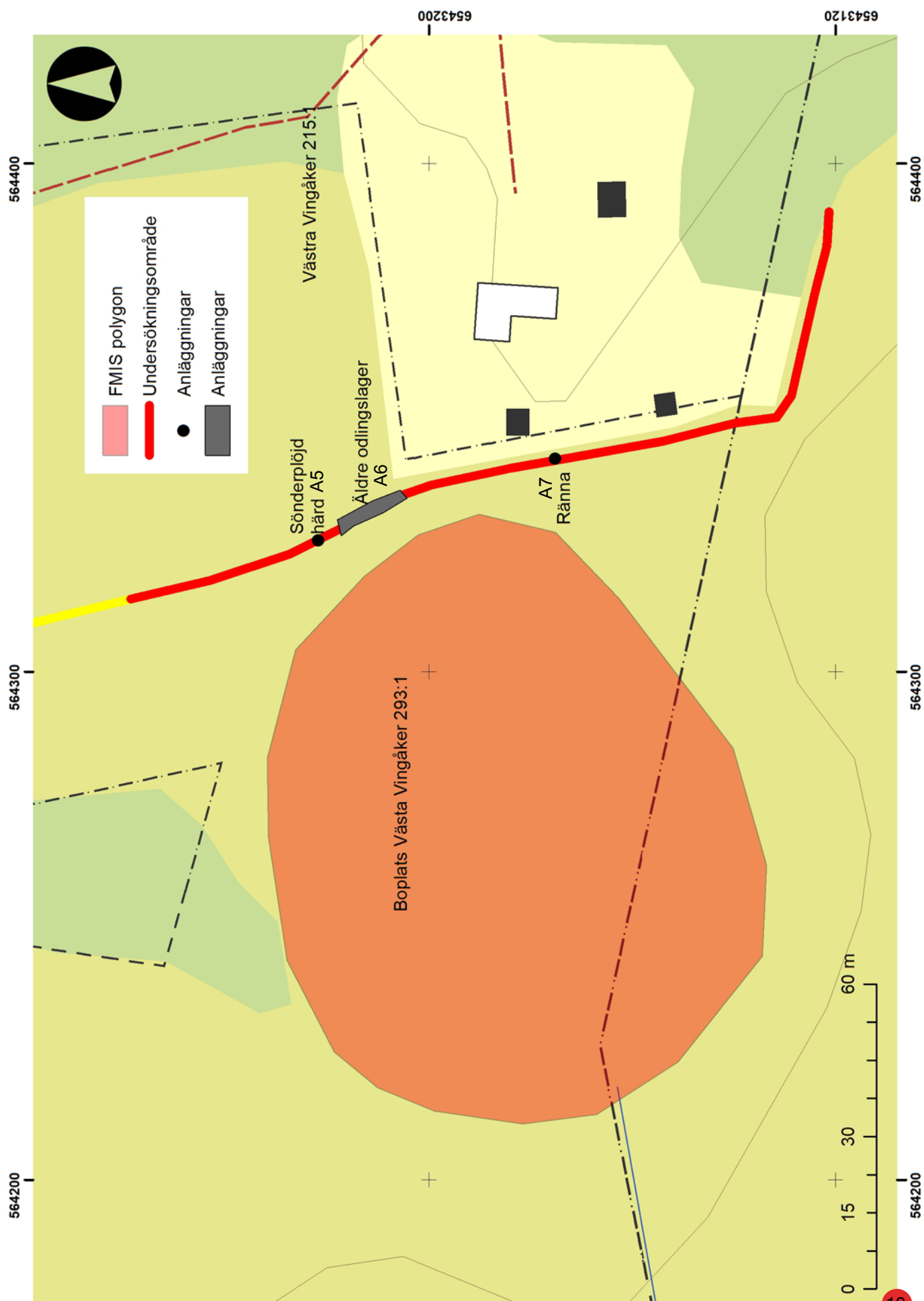
Området för undersökningen låg i den södra delen av arbetsområdet. Cirka 180 meter övervakades vid boplatsen Västra Vingåker 293:1/L1983:6074. Schaktets bredd varierade från 0,6–1,5 meter och djupet på schaktet var cirka 0,8 meter. Fornlämningen beskrivs som en cirka 100×100 meter stor boplatz med sannolik stenåldersdatering, där ett tjugotal kvartsavslag och ett flintavslag har påträffats i ploglagret. Den norra delen av området var flack för att i söder övergå i en naturlig sandig platå med syd-sydvästsluttning mot flack öppen åkermark. I det flackare partiet och i sluttningarna var ploglagret upp till 0,45 meter tjockt, medan det på platån endast fanns ett 0,10 meter tunt lager matjord. Det mäktiga ploglagret har antagligen eroderat från höjden och dragits ner av plöjning.

I sluttningen norr om platån i höjd med boplatsens östra utbredning fanns ett äldre lager (A6) av kompakt ljusbrun lerig silt med kolkoncentrationer. Lagret, som var mellan 0,10–0,15 meter tjockt, var synligt i cirka 14 meter och är troligen ett äldre odlingslager. Lagret innehöll träkol från kärnved av tall, vilket har ¹⁴C-daterats till medeltiden, 1256–1385 e. Kr. (se bilaga 3 och 4). Strax norr om lagret framkom en härdrest (A5), tydligt sönderplöjd och utdragen av plogen. På platån och i den södra sluttningen var sanden fin och lös och för att lättare kunna övervaka schaktningen grävdes schaktet med en bredare skopa (1,5 meter). I sydsluttning i höjd med bostadshuset vid Marielund, strax öster om den registrerade boplatsen, framkom en ränna (A7).

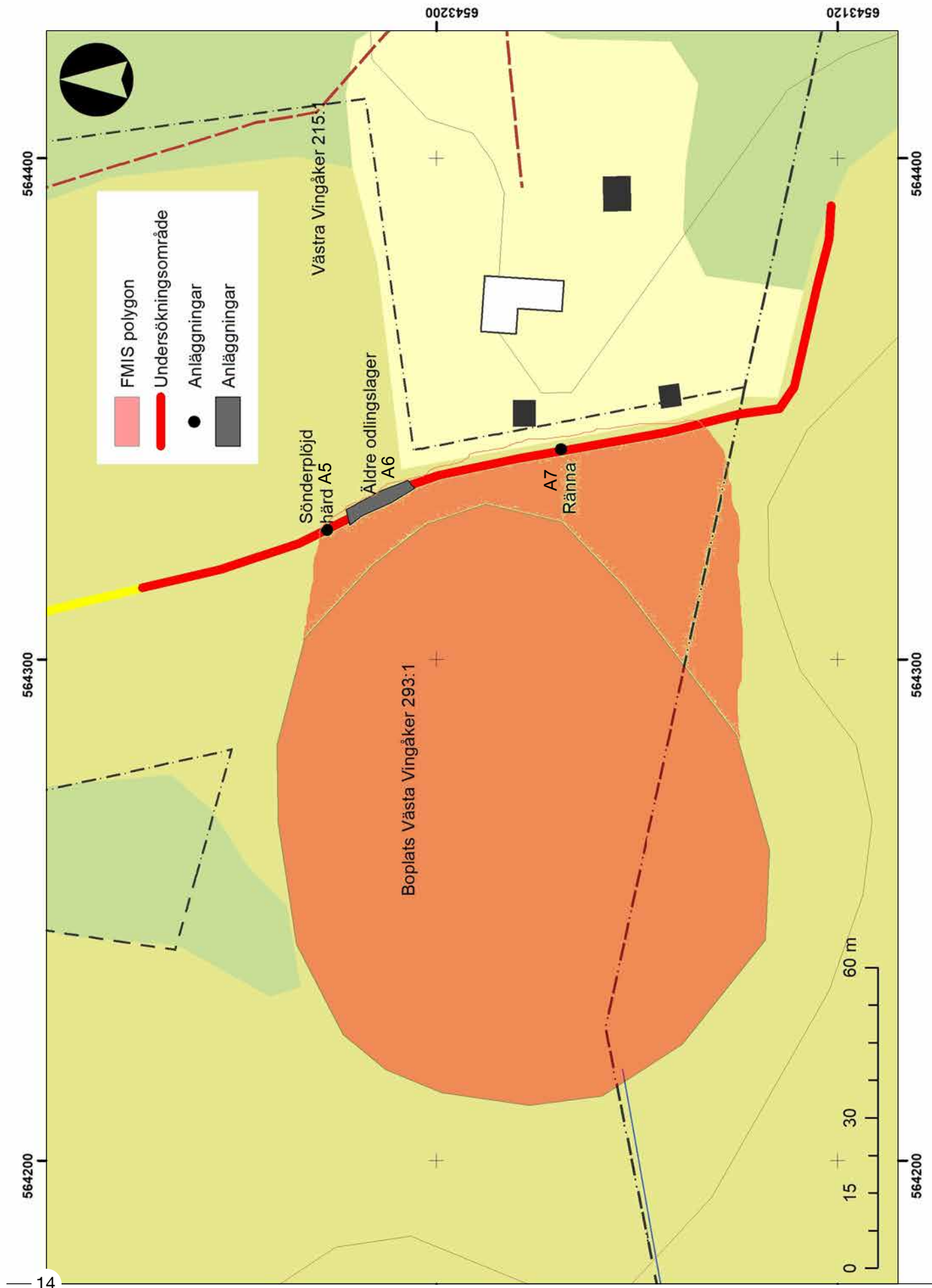

Anläggningen mätte 1,4×0,3 meter och var u-formad i profil med ett djup på 0,20 meter i den västra delen men tunnade ut något mot öster. Fyllningen bestod av svartgrå sandig silt med rikliga kolmängder. Kol från rännan har ¹⁴C-daterats till yngre järnålder och perioden vendeltid, 606–680 e. Kr. (se bilaga 4.)

Figur 7. Rännan A7. Foto taget från sydöst.

Figur 8. Undersökningsområdet med inmätta anläggningar. Skala 1:1000.

Figur 9. Det utökade boplatsområdet. Skala 1:1 000.

Tolkning

Det har gått att identifiera spår efter aktiviteter inom området under tre olika tidsperioder; bronsålder-, yngre järnålder och medeltid. Det stora antalet lös-fynd från stenåldern tillsammans med registrerade boplatser i närområdet visar också på en närvaro redan under stenåldern. Vad anläggningarna representerar går inte att avgöra inom ramen för detta arbete, men dateringarna visar att man uppehållit sig i området under olika tidsperioder. Det medeltida lagret tolkas som ett odlingslager som ackumulerats ner i slänten. Träkol från tall kan möjligen vara spår av svedjebruk i området. Den sönderplöjda härden, odlingslagret och rännen har i Fornreg registrerats som del av boplatsoområdet Västra Vingåker 293:1/L1983:6074 och ytan för boplatsoområdet har utökats i öster.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska undersökningen och utredningen var att löpande undersöka och dokumentera lämningar som berördes samt att klargöra om det fanns okända fornlämningar i utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen och undersökningen genomfördes enligt undersökningsplanen. Arbetet gick som planerat och resultaten var i linje med vad som kunde förväntas. Inga avsteg togs från undersökningsplanen.

Referenser

Tryckta källor

Johansson, Å. 1994. *Katrineholm-Bredmossen optokabel*. Arkeologisk utredning. UV
Stockholm rapport 1994:68.

Websidor

<https://app.raa.se/id/secure/fornreg/lamning/2f302744-ff29-4259-9951-aacee61ea6b6>

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning
100 Utredningsområde	460	0,6	0,8 - 09	Schakt i utredningsområdet grävdes från norr till söder. Ploglager 0,20 - 0,40 meter. Undergrund bestod av orange/brun sandig morän med stråk av glacial silt.
200 Undersökningsområde	180	0,6 - 1,5	0,8 - 0,9	Undersökningsområdet grävdes från norr till söder. Ploglager 0,10 - 0,45 meter. Undergrunden bestod av glacial silt och morängrus.

Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Typ	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	Härd	0,4	0,07	Härd med urlakad ljugrå silt, mot botten rikligt med kol .C14 daterad till bronsålder.
2	Grop	0,4 – 0,5	0,3	Grop
3	Härd	0,4	0,10	Härd rikligt med kol mot botten.
4	Kollager	0,30	0,02	Kol och sot intill härd A3
5	Härdrest	0,5 - 1,0	0,02 - 0,04	Härdrest uppblandad med lerig silt. Genom härden syntes tydliga plogspår.
6	Odlingslager	14	0,10 – 0,15	Odlingslager i norrsluttning. Kol från lagret har daterats till medeltid.
7	Ränna	1,4 x 0,3	0,10 – 0,20	Ränna svagt något svängd. C14 daterad till yngre järnålder.

Bilaga 3. Vedartsanalys

ProjektId 2114

Södermanland, Vingåkers kommun, Västra Vingåker socken, Marielund,

V. Vingåker 293:1 boplats

Härd, A1, PK1

Provet innehöll förutom sekundärt fragmenterat träkol även rikligt med sand. Träkolet var skört och sönderföll i mindre stycken. Egenåldern bedöms vara medelhög, uppskattningsvis 30±25 år

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Björk
0,1	0,1	>50	30	30

Odlingslager, A6, PK2

Träkolet låg inbäddat i siltig ren lera utan inslag av sot eller oförkolnade växtrester. En viss inblandning av humussalter noterades utefter cellväggarna. Kärnved med en egenålder som överstigen 30 år.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Tall
0,1	0,1	5	5	5

Ränna, A7, PK3

Träkolet plockat ur prov bestående av ren sand. Fragmenten kommer från yngre tall gren eller klenare stam. Egenåldern bedöms ligga under 30 år.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Tall
0,1	0,1	2	2	2

BetaCal 3.21

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL13)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -24.0$ o/oo)

Laboratory number **Beta-511941**

Conventional radiocarbon age **1380 ± 30 BP**

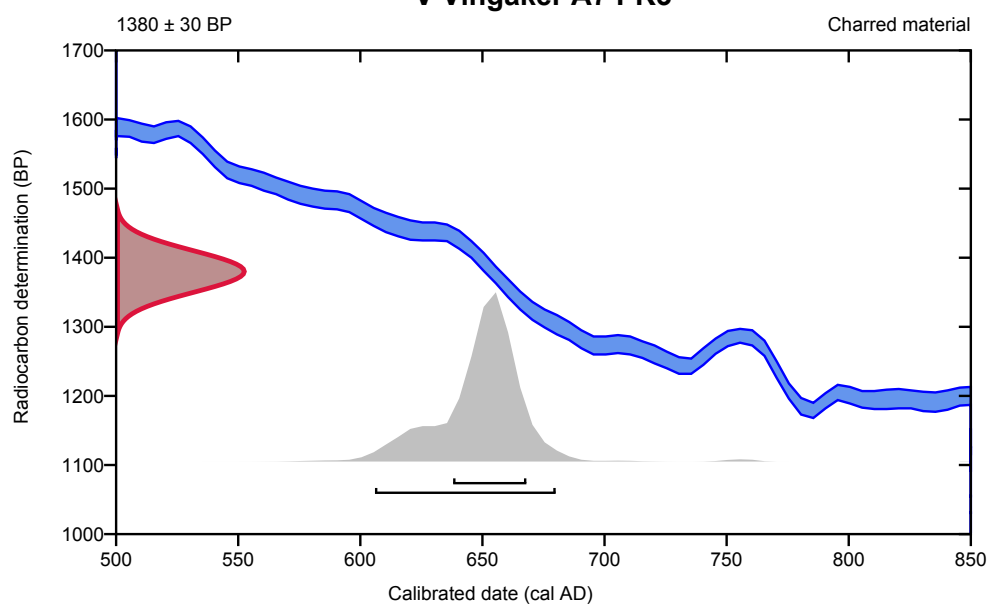
95.4% probability

(95.4%) 606 - 680 cal AD (1344 - 1270 cal BP)

68.2% probability

(68.2%) 638 - 668 cal AD (1312 - 1282 cal BP)

V Vingåker A7 PK3

Database used

INTCAL13

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL13

Reimer, et.al., 2013, Radiocarbon55(4).

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

Page 5 of 7

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL13)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -23.8$ o/oo)

Laboratory number **Beta-511942**

Conventional radiocarbon age **710 $\pm$ 30 BP**

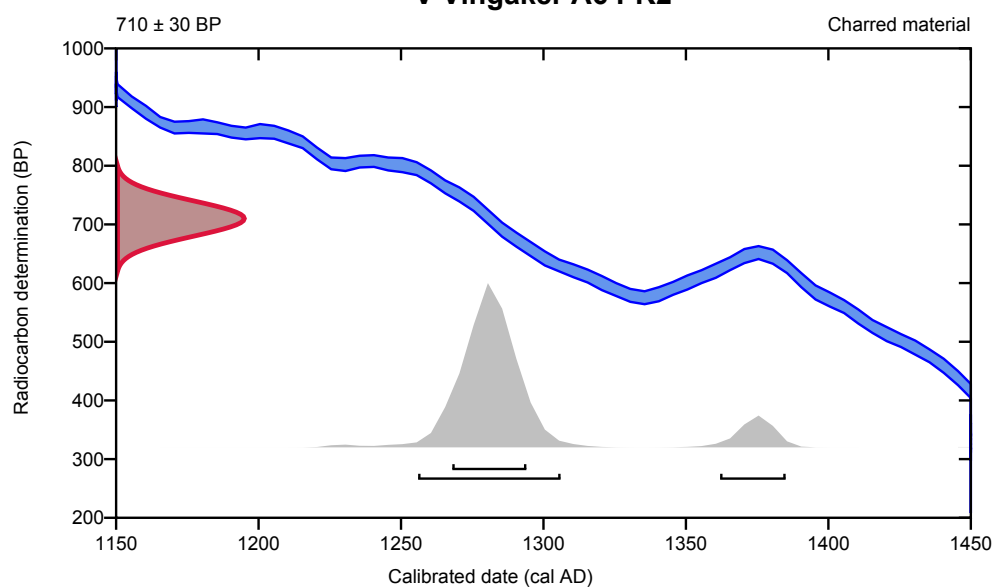
95.4% probability

(85%)	1256 - 1306 cal AD	(694 - 644 cal BP)
(10.4%)	1362 - 1385 cal AD	(588 - 565 cal BP)

68.2% probability

(68.2%)	1268 - 1294 cal AD	(682 - 656 cal BP)
---------	--------------------	--------------------

V Vingåker A6 PK2

Database used
INTCAL13

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL13

Reimer, et.al., 2013, Radiocarbon55(4).

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL13)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -26.8$ o/oo)

Laboratory number **Beta-511943**

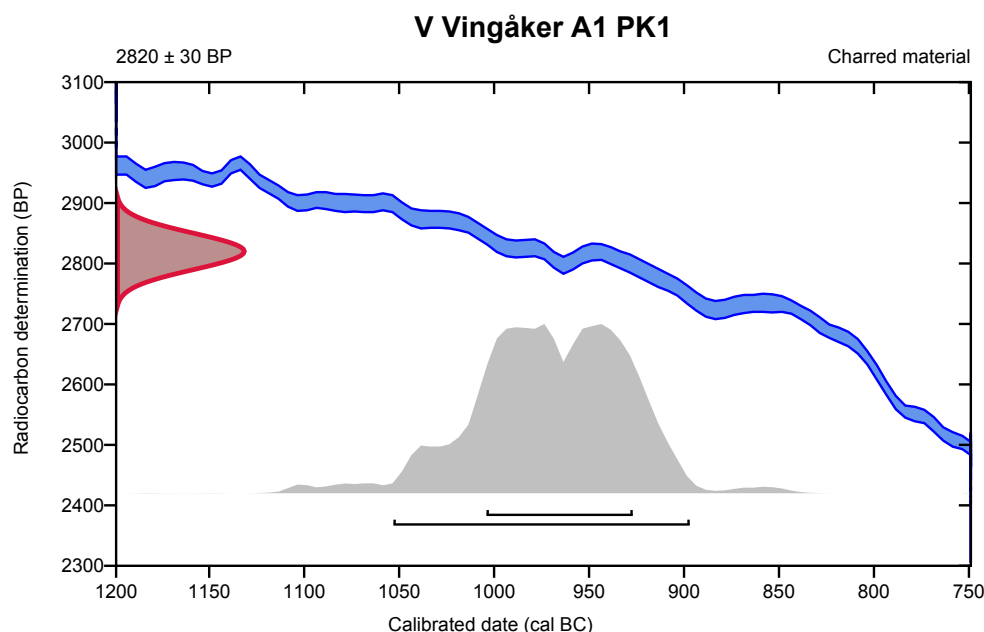
Conventional radiocarbon age **2820 $\pm$ 30 BP**

95.4% probability

(95.4%) 1055 - 899 cal BC (3004 - 2848 cal BP)

68.2% probability

(68.2%) 1006 - 929 cal BC (2955 - 2878 cal BP)

Database used

INTCAL13

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL13

Reimer, et.al., 2013, Radiocarbon55(4).

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:08

